

Emlékezés Eötvös Lorándra sírjának megkoszorúzása alkalmából

Budapest, 2015. április 24.

Hölgyeim és Uraim!
Kedves Kollégák!
Tisztelt Jelenlevők!

Eötvös Lorándról megemlékezni és Őt ünnepelni örömteli kötelességünk, hiszen azok közé a világhírű magyarok közé tartozik, akik nemcsak hazánknak, hanem az egész világnak örök értékű szellemi kincseket hagytak maguk után.

Ezek közül legismertebbek és legjelentősebbek a gravitációs mezővel kapcsolatos eredményei.

Eötvös Loránd az 1880-as években kezdett a gravitáció kérdéskörével foglalkozni, és 1888-ban végezett először gravitációs méréseket. Ezzel kapcsolatban minden középiskolás diák megtanulja az iskolában, hogy Eötvös Loránd a gravitációs mező változásának nagy pontosságú mérésével kimutatta a tehetetlen és a súlyos tömeg arányosságát és ennek az anyagi minőségtől függetlenül igaz voltát. Ez valójában az Einstein-féle általános relativitás elmélet alapgondolatának kísérleti bizonyítékaként is értelmezhető.

Ezzel egyrészt elősegítette a fizika egy meghatározó részének elméleti fejlődését, amit Einstein is nagyra értékelt. Másrészt kifejlesztett egy olyan mérőeszközcsaládot, az Eötvös-féle torziós inga különböző változatait, amelyek évtizedeken át meghatározó műszerei voltak a nyersanyagkutató geofizikusoknak. Tehát, a 19. század végén azon kevesek közé tartozott, akik megvalósították az alap kutatás és az alkalmazott kutatás összekapcsolását.

1902-től rendszeresen végzett gravitációs méréseket a Kárpát-medence területén. E nemzetközileg is ismertté vált munkájának volt köszönhető, hogy 1906-ban Budapesten rendezték meg az Internationale Erdmessung Kongresszusát, és ennek bizottsága javasolta a magyar kormánynak,

hogy anyagiilag támogassa az Eötvös Loránd-féle méréseket. Ez a támogatás tette lehetővé többek között a Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézet létrejöttét is.

Szermélyes példájával, a kutatás iránti elhivatottságával, az alázattal végzett minőségi tudományos munka fontosságának bemutatásával, annak az emberiség számára történő hasznosításával új korszakot nyitott a magyarországi természettudományos kutatásban, és ami legalább olyan fontos, a természettudományok oktatásában is.

Mivel a természettudományok oktatásáért tett erőfeszítései kevésbé ismertek, és napjainkban nagyon aktuálisak, emlékezzünk meg Eötvös Loránd ezzel kapcsolatos példamutató gondolatairól is. Ezeket a gondolatokat nagymértékben formálta az, amit a Heidelbergi Egyetemen diákként tapasztalt, és párizsi útja, ahova 1881-ben Trefort Ágoston küldte ki, hogy tanulmányozza a francia oktatási rendszert. Felsorolásszerűen említsük meg ezek közül a legjellemzőbbeket:

1887-ben nyílt levelet írt az egyetemi oktatás feladatairól, amelyben megfogalmazottakat ma is célszerű volna figyelembe venni.

Rectori székfoglalója, akadémiai és képviselőházi beszédei tanúsítják a tudomány, valamint a közoktatás érdekében megnyilvánuló elkötelezettségét és tenni akarását. Felismerte ezek egymásra utaltságát és egyenlő fontosságát a nemzet, valamint az egyének jövője szempontjából.

Egyértelműen megfogalmazta, hogy csak ott lehet színvonalas az iskolai munka, ahol jól képzett, hivatásukban elkötelezett, minden szempontból megbecsült tanárok tanítanak.

Gondolkodásban önállóságot csak olyan tanár alakíthat ki tanítványaiban, aki maga is önállóan gondolkodik. Ez pedig az egyik legfontosabb feladata a tanárnak, mert az önálló, kritikus gondolkodás nélkülözhetetlen minden állampolgárnak, legyen akár tudós, akár közember.

Az ilyen tanárok munkája azonban annyiféle, ahány a tudomány, ahány a tanítvány és ahány a tanár. Ezért az iskolákban nem általános rendszabályokkal lehet sikert elérni, hanem a minőségi munka feltételeinek, a tanári önállóságnak biztosításával és a helyi adottságok figyelembevételével.

Néhány hónapos minisztersége alatt kezdeményezte:

- a tanárképzés minőségének javítását és létszámának növelését,
- a legkiválóbb tanárjelöltek számára bentlakásos intézet biztosítását úgy, hogy az 30%-uk számára ingyenes legyen,

- a tanítók helyzetének javítását, jutalmazási és segélyezési keretük bővítését, és
- megvalósította a tanulmányi versenyeket matematikából és fizikából.

Igaz, ezek egy része csak utóda, Wlassics Gyula minisztersége alatt valósult meg, de megvalósult, és olyan iskolák jöttek létre, ahol a jövő Nobel-díjasai tanulhattak.

Az általános műveltség emelését minden területen elősegítette:

- támogatta a művészeteket, pl. 1894. június 22-én a képviselőházi beszédében javasolta a Műcsarnok létrehozását,
- levélben fordult a főispánokhoz, kérte őket, hogy támogassák a festőket, szobrászokat a helyi történelmi emlékek megőrzésben,
- állást foglalt a nemzetiségek védelme és kulturális felzárkóztatása érdekében, a zsidóság és a zsidó vallás egyenjogúsítása ügyében.

Hosszan lehetne sorolni azokat a szándékait, amelyeket a nemzet egészében gondolkodva akart megvalósítani.

Befejezésül engedjék meg, hogy megfogalmazzam egy gondolatomat. Meggyőződésem, hogy úgy fejezhetjük ki legjobban tiszteletünket és hálánkat Eötvös Loránd iránt, ha nem halogatva, hanem most napjainkban is, közös munkával igyekszünk megvalósítani elképzeléseit, mert egyre több vált azok közül ismét aktuálissá, ugyanakkor nagyon igaz egyik beszédének mottója: „Ars longa, vita brevis” (A művészet, a tudomány végtelen, az élet rövid).

Dr. Halász Tibor,
az Eötvös Loránd Fizikai Társulat főtítkárhelyettese

